

Sivistysvaliokunta

Hallituksen esitys eduskunnalle laeiksi yliopistolain ja ammattikorkeakoululain muuttamisesta

JOHDANTO

Vireilletulo

Hallituksen esitys eduskunnalle laeiksi yliopistolain ja ammattikorkeakoululain muuttamisesta (HE 191/2025 vp): Asia on saapunut sivistysvaliokuntaan mietinnön antamista varten.

Asiantuntijat

Valiokunta on kuullut:

- hallitusneuvos Laura Hansén, opetus- ja kulttuuriministeriö
- johtaja Jonna Korhonen, opetus- ja kulttuuriministeriö
- juristi Lauri Linna, Helsingin yliopisto
- tutkimusprofessori Johanna Annala, Koulutuksen tutkimuslaitos, Jyväskylän yliopisto
- rehtori Mervi Vidgrén, Savonia-ammattikorkeakoulu
- tutkija Tina Lauronen, Opiskelun ja koulutuksen tutkimussäätiö Otus sr
- toiminnanjohtaja Ida Mielityinen, Ammattikorkeakoulujen rehtorineuvosto Arene ry
- johtava asiantuntija Mirja Hannula, Elinkeinoelämän keskusliitto ry
- korkeakoulupolitiikan erityisasiantuntija Samuli Leppämäki, Suomen opiskelijakuntien liitto — SAMOK ry
- korkeakoulu- ja tiedepolitiikan asiantuntija Jani Kykkänen, Suomen yliopistojen rehtorineuvosto UNIFI ry
- koulutuspolitiikan asiantuntija Heidi Rättyä, Suomen ylioppilaskuntien liitto SYL ry

Valiokunta on saanut kirjallisen lausunnon:

- Lapin yliopisto
- Opetushallitus
- Akava ry
- Finlands Svenska Skolungdomsförbund FSS rf
- Keskuskauppakamari
- Sivistysala ry
- STTK ry
- Suomen Ammattiin Opiskelevien Liitto — SAKKI ry
- Suomen Lukiolaisten Liitto ry
- Suomen Opiskelija-Allianssi — OSKU ry
- Suomen Yrittäjät ry

Valiokunnan mietintö SiVM 1/2026 vp

HALLITUKSEN ESITYS

Esityksessä ehdotetaan muutettavaksi yliopistolakia ja ammattikorkeakoululakia. Lakeihin ehdotetaan lisättäväksi säännökset opiskeluoikeuden päättymisestä, kun opiskelija valmistuu, luopuu opiskeluoikeudestaan taikka ottaa vastaan uuden tutkintoon johtavan opiskeluoikeuden.

Jos opiskelija ottaa vastaan uuden opiskeluoikeuden, hänen voimassa olevat saman ja alemman tasoiset opiskeluoikeutensa päättyisivät. Nämä niin sanotut yhden opiskeluoikeuden sääntöä koskevat säännökset korvaisivat nykyiset siirto-opiskelijoita koskevat säännökset siirron perusteena olevan opiskeluoikeuden menettämisestä ja niitä sovellettaisiin siirto-opiskelijoiden lisäksi opiskelijoihin, jotka ottavat vastaan uuden tutkintoon johtavan opiskeluoikeuden korkeakoulujen yhteishaussa tai erillisvalintojen kautta. Säännökset koskisivat yliopistolain mukaisten yliopistojen alempia ja ylempiä korkeakoulututkintoja sekä ammattikorkeakoululain mukaisia ammattikorkeakoulututkintoja ja ylempiä ammattikorkeakoulututkintoja. Yliopistojen jatkotutkinnot, tilauskoulutuksena järjestettävät tutkinnot, kansainvälisenä yhteistyönä järjestettävät yhteis- ja kaksoistutkinnot samoin kuin Maanpuolustuskorkeakoulun ja Poliisiammattikorkeakoulun tutkinnot jäisivät ehdotetun sääntelyn ulkopuolelle.

Esityksellä toimenpanaan pääministeri Petteri Orpon hallituksen hallitusohjelman tavoitetta nostaa korkeakoulutettujen nuorten aikuisten osuus mahdollisimman lähelle 50 prosenttia vuoteen 2030 mennessä. Esityksen keskeisenä tavoitteena on tarjota mahdollisuus korkeakoulututkinnon suorittamiseen mahdollisimman monelle sellaiselle henkilölle, jolla tutkintoa tai opiskeluoikeutta ei vielä ole. Tavoitteena on lisäksi vähentää korkeakouluissa vailla aktiivista käyttöä olevia opiskeluoikeuksia ja näistä johtuvaa työtä sekä mahdollistaa korkeakouluille näin säästyvien voimavarojen kohdentaminen koulutustarjontaan ja koulutukseen laadun kehittämiseen. Tavoitteena on myös kannustaa opiskelijoita suunnitelmallisempaan opiskeluun ja suorittamaan korkeakoulututkinto laissa säädetyssä tavoitteellisessa suorittamisajassa.

Lait on tarkoitettu tulemaan voimaan 1.8.2026. Lakeja sovellettaisiin ensimmäisen kerran otettaessa opiskelijoita 1.1.2027 alkavan koulutukseen.

VALIOKUNNAN PERUSTELUT

Esityksen lähtökohdat ja tavoitteet

Hallituksen esityksessä ehdotetaan, että yliopistolakiin ja ammattikorkeakoululakiin lisätään säännökset, joiden mukaan opiskelijan opiskeluoikeus päättyy, kun opiskelija valmistuu, luopuu opiskeluoikeudestaan tai ottaa vastaan uuden korkeakoulututkintoon johtavan opiskeluoikeuden. Lakiesitys ei koske Maanpuolustuskorkeakoulun ja Poliisiammattikorkeakoulun tutkintojen suorittamista eikä kansainvälisenä yhteistyönä järjestettäviä yhteis- ja kaksoistutkintoja.

Esitys liittyy pääministeri Orpon hallitusohjelman tavoitteeseen nostaa korkeakoulutettujen nuorten aikuisten osuus mahdollisimman lähelle 50 prosenttia vuoteen 2030 mennessä, ja sen tarkoituksena on luoda edellytykset korkeakoulututkinnon suorittamiseen mahdollisimman

Valiokunnan mietintö SiVM 1/2026 vp

monelle sellaiselle henkilölle, jolla tutkintoa tai opiskeluoikeutta ei vielä ole. Ehdotetuilla säännösmuutoksilla pyritään myös sujuvoittamaan koulutuspolkuja sekä vähentämään korkeakouluissa vailla aktiivista käyttöä olevia opiskeluoikeuksia ja näistä johtuvaa hallinnollista työtä. Tarkoituksena on lisäksi kannustaa opiskelijoita suunnitelmalliseen opiskeluun ja tutkinnon suorittamiseen sekä parantaa koulutuksen läpäisyä. Uudistuksen myötä säästyvät resurssit voidaan kohdentaa esimerkiksi koulutustarjontaan ja koulutuksen laadun varmistamiseen.

Hallituksen esityksen perusteluista ilmenevistä syistä ja saamansa selvityksen perusteella sivistysvaliokunta pitää hallituksen esitystä tarpeellisena ja tarkoituksenmukaisena. Valiokunta ehdottaa hallituksen esitykseen sisältyvien lakiehdotusten hyväksymistä muuttamattomina.

Esitys osana koulutustason nostamisen toimenpidekokonaisuutta

Hallituksen esityksen tavoitetta nostaa koulutustasoa kannatettiin kaikissa valiokunnan saamissa asiantuntijalausunnoissa. Monessa lausunnossa on kuitenkin katsottu, että esitys ei ole riittävä toimenpide tavoitteen saavuttamiseksi.

Valiokunta saamaansa selvitykseen viitaten toteaa, että käsiteltävänä oleva lainmuutosesitys on yksi koulutustason nostamiseen tähtäävistä useista toimenpiteistä. Muista toimista vaikuttavin on korkeakoulutuksen aloituspaikkojen määrän lisääminen, mutta sillä edellytyksellä, että paikat kohdistuvat merkittävässä määrin ensikertaisille hakijoille. Kokonaisuuteen sisältyvät myös kelpoisuuksien ja koulutuspolkujen kehittäminen sekä jatkuvan oppimisen mahdollisuuksien, opiskelijoiden joustavien siirtymien ja korkeakoulujen opetusyhteistyön lisääminen. Osana viimeksi mainittua toimenpidettä opetus- ja kulttuuriministeriö rahoittaa parhaillaan yliopistojen siirtohakumenettelyjä koskevaa kehittämishanketta. Siinä ovat mukana kaikki yliopistot. Lisäksi ministeriössä valmistellaan hallituksen esitystä avoimen korkeakouluopetuksen opintosetelikokeilusta, jonka tarkoituksena on antaa toiselta asteelta valmistuneille ja ilman korkeakoulupaikkaa jääneille nuorille mahdollisuus suorittaa maksutta 30 opintopisteen laajuiset avoimet korkeakouluopinnot. Esitys on tarkoitus antaa eduskunnalle toukokuussa 2026.

Koulutuspolkujen kehittämisen kokonaisuuteen kuuluu edellä todettujen toimenpiteiden lisäksi myös sosiaali- ja terveysalojen niin kutsuttujen kaksoistutkintojen kehittäminen. Kyseiset säännösmuutosehdotukset sisältyvät hallituksen esitykseen HE 197/2025 vp, johon sivistysvaliokunta ottaa kantaa erikseen sitä koskevassa mietinnössään.

Vaikutukset opiskeluaikaan sekä opiskeltavan alan valintaan ja vaihtoon

Kokonaisopiskeluaika. Valiokunnan asiantuntijakuulemisessa tuotiin esille, että esitetyt säännösmuutokset voivat johtaa kahden tai useamman tutkinnon suorittamiseen tarvittavan kokonaisopiskeluaajan pidentymiseen, koska ne mahdollistavat useamman tutkinnon suorittamisen vain peräkkäin. Tämän nähtiin myös vaikeuttavan opiskelijan taloudellista tilannetta opintotuen tukikuukausien rajauksen vuoksi sekä viivästyttävän työelämään siirtymistä.

Valiokunnan mietintö SiVM 1/2026 vp

Saatuun selvitykseen viitaten valiokunta toteaa, että vaikka useamman tutkinnon suorittamista haluavien opiskelijoiden kannalta säännökset voivat johtaa tutkintojen yhteenlasketun suorittamisajan pidentymiseen, on huomattava, että opintopistekertymiä koskevien tilastojen perusteella vuonna 2023 uuden opiskeluoikeuden aiemman lisäksi saaneista opiskelijoista vain harva (noin 440 opiskelijaa) on opiskellut aktiivisesti useampaa tutkintoa suorittaen.

Useamman tutkinnon suorittamiseen käytettävän kokonaisopiskeluajan kannalta on huomattava myös, että korkeakoulut voivat omilla toimillaan mahdollistaa tavoitteellista suorittamisaikaa nopeamman etenemisen siihen kykeneville opiskelijoille. Opiskelijat voivat hyödyntää toisen tutkinnon suorittamiseen myös avointa korkeakouluopetusta ja korkeakoulujen tarjoamia niin kutsuttuja ristiinopiskelun mahdollisuuksia. Näin suoritettujen opintojen voidaan hyväksilukea myöhemmin suoritettavaan uuteen tutkintoon, jolloin sen suorittamisaika lyhenee.

Opiskeltavan alan valinta ja vaihtaminen. Asiantuntijakuulemisessa tuotiin esille huoli siitä, että ehdotetun uudistuksen vuoksi opiskelemaan hakeutuvat joutuvat tekemään tarkkoja opiskelua koskevia valintoja ennen uusiin opintoihin tutustumista ja että halukkuus hakeutua opiskelemaan alan vaihtamiseksi vähenee. Näiden syiden vuoksi opiskelijan on katsottu voivan jäädä itselleen huonommin sopivalle alalle ilman motivaatiota valmistua ja työllistyä. Esille tuotiin myös, että päätös korkeakouluopintoihin hakeutumisesta voi viivästyä sopivimman valinnan pohtimisen vuoksi, mikä nostaisi entisestään korkeakoulutuksen aloittamisikää.

Valiokunta saamaansa selvitykseen yhtyen toteaa, että useiden samanaikaisten opinto-oikeuksien omaaminen oman alan etsimiseksi ei ole koulutusjärjestelmän toimivuuden, koulutustason nostotavoitteen eikä koulutusmahdollisuuksien oikeudenmukaisen jakautumisen kannalta tarkoituksenmukaista. Lisäksi on huomattava, että ehdotetuilla säännöksillä voi olla myös alan vaihtamista helpottava vaikutus: kun hakijoiden joukosta jäävät pois hakijat, jotka eivät aio suorittaa tutkintoa, ei-ensikertalaisten hakijoiden joukko pienenee, mikä helpottaa alanvaihtoon tähtäävän opiskelijan mahdollisuuksia saada uusi opiskelupaikka.

Valiokunta korostaa, että itselleen sopivan opiskelualan löytämisestä tulee tukea etenkin opinto-ohjauksella. Tietoa korkeakouluopinnoista ja ohjausta niihin hakeutumiseksi tulee antaa sekä lukio- että ammatillisen koulutuksen opiskelijoille. Aloitettujen opintojen vaihtamisen kannalta puolestaan on huomattava, että vaikka ehdotetut säännökset estävät useamman tutkinnon samanaikaisen suorittamisen, ne eivät estä alan vaihtamista.

Valiokunta toteaa, että sekä korkeakouluun hakeutumista suunnittelevat henkilöt että korkeakouluopiskelijat voivat tutustua eri opiskelualoihin myös avoimen korkeakoulun opintoihin osallistumalla. Opintojen maksullisuus voi vaikuttaa niiden hyödyntämisen mahdollisuuksiin, minkä vuoksi ristiinopiskelun mahdollisuuksien tarjoamisella ja niistä tiedottamisella myös korkeakouluun hakeville on olennainen merkitys. Korkeakoulupaikkaa vailla olevien nuorten mahdollisuuksia tutustua eri opintoaloihin on tarkoitus tukea valmisteltavana olevalla avoimen korkeakouluopetuksen opintosetelikokeilulla.

Hallituksen esityksessä on säilytetty opiskelijoiden mahdollisuus vaihtaa alaa korkeakoulujen siirtohauilla. Niitä koskevaa sääntelyä ehdotetaan muutettavaksi siten, että nykyisen vain siirron perusteena olevien opiskeluoikeuksiensa menettämisen sijasta opiskelijalta päättyy hänen kaikki

Valiokunnan mietintö SiVM 1/2026 vp

aiemmat opiskeluoikeutensa. Ehdotettu muutos selkeyttää opiskeluoikeuksien päättymistä ja menettämistä koskevan sääntelyn kokonaisuutta. Valiokunta pitää myönteisenä myös sitä, että opetus- ja kulttuuriministeriö on vastannut opiskelijoiden tarpeeseen hakeutua toiseen opiskelupaikkaan rahoittamalla yliopistojen käynnistämää siirtohakuhanketta.

Laaja-alaisen osaamisen turvaaminen

Asiantuntijalausunnoissa on kiinnitetty huomiota siihen, että ehdotettu sääntely voi vähentää yhteiskuntaa hyödyttävän poikkitieteellisen ja monipuolisen osaamisen syntymistä monissa asiantuntijatehtävissä. Valiokunta toteaa, että edellä tässä mietinnössä mainittujen ristiinopiskelun ja hyväksilukemisen mahdollisuuksien ohella korkeakoulut voivat omilla päätöksillään kehittää tutkintojaan nykyistä laaja-alaisimmiksi ja eri suuntautumismuutoksia mahdollistaviksi. Ne yhdessä sivuaineopiskelun ja kehitteillä olevien pienten osaamiskokonaisuuksien kanssa tarjoavat monipuolisen keinovalikoiman poikkitieteellisen osaamisen hankkimiseksi sekä jatkuvan oppimisen mahdollisuuksien turvaamiseksi. Lisäksi korkeakoulujen tulee jatkossakin huolehtia siitä, että erilaisiin pätevyyksiin johtavia opintoja (esimerkiksi opettajankoulutusopintoja) on mahdollista suorittaa tutkintoa täydentämällä.

Poikkitieteellisen osaamisen edistämiseksi opetus- ja kulttuuriministeriö on rahoittanut korkeakoulujen yhteistä Digivisiohanketta. Sen yhteydessä toteutettuun Opin.fi-palveluun on koottu yliopistojen ja ammattikorkeakoulujen avoimet opinnot, ja saadun selvityksen mukaan palvelu laajenee tutkinto-opintoihin. Yhteen palveluun koottu tarjonta helpottaa opintojen valintaa ja yhdistelyä sekä mahdollistaa muissa korkeakouluissa suoritettujen opintojen sisällyttämisen tutkintoon monialaisen osaamisen osoittamiseksi.

Ehdotukset säännösten joustavoittamiseksi

Opiskelijajärjestöjen asiantuntijalausunnoissa on ehdotettu, että esitettyihin säädöksiin lisättäisiin joustoja aikaisemman opiskeluoikeuden palauttamiseksi. Tällaisiksi menettelyiksi on ehdotettu mahdollisuutta palauttaa aikaisempi opiskeluoikeus opiskelijavalintaan osallistumatta. Tämä voisi toteutua siten, että aikaisempi opiskeluoikeus palautettaisiin uuden opiskeluoikeuden perusteella suoritettua tutkinnon jälkeen taikka siten, että uusi opiskeluoikeus menetetään silloin, kun aikaisempi opiskeluoikeus palautetaan voimaan. Joustokeinoiksi on ehdotettu myös, että säädettäisiin mahdollisuudesta päättää aiempi opiskeluoikeus vain, jos opiskelija ei edisty siihen kuuluvissa opinnoissaan tai uuden opiskeluoikeuden vastaanottamisen yhteyteen kuuluvasta harkinta-ajasta, jonka kuluessa aikaisempi ja uusi opiskeluoikeus olisivat samanaikaisesti voimassa.

Valiokunta saamaansa selvitykseen viitaten toteaa, että aiempien opiskeluoikeuksien pysyvä päättyminen ilman mahdollisuutta niiden palauttamiseen on esityksen tarkoituksen toteutumisen kannalta välttämätöntä. Jos opiskeluoikeuden voisi palauttaa ilman valintaprosessia, opiskelijan ei tarvitsisi harkita uuden opiskeluoikeuden vastaanottamista, mikä heikentäisi huomattavasti säännöksen ohjausvaikutusta estää passiivisina säilyvien opiskeluoikeuksien syntymistä ja lisätä opiskelupaikkojen vapautumista opiskeluoikeutta vailla oleville henkilöille. Lisäksi opiskeluoikeuksien palauttamisprosessi lisäisi korkeakoulujen hallinnollista työtä sekä heikentäisi sääntelyn selkeyttä ja ennakoitavuutta.

Valiokunnan mietintö SiVM 1/2026 vp

Myöskään opiskelijan aiemman opiskeluoikeuden päättämisen kytkeminen opintojen etenemättömyyteen tai harkinta-aikaan ei vähennä opiskeluoikeuksien kasautumista ja useampien opiskeluoikeuksien hakemista. Ensiksi mainituissa tilanteissa menettelyn toteuttaminen vaatisi myös opiskelijoiden opintojen etenemisen seuranta ja poikkeuksiin oikeuttavien syiden (esim. sairaus) huomioimista, mikä lisäisi korkeakoulujen hallinnollista työtä ja edellyttäisi lisäresursseja.

Asiantuntijalausunnossa on kiinnitetty huomiota tarpeeseen huolehtia siitä, että lainsäädännössä mahdollistettaisiin opiskeluoikeuksien joustava voimassa pitäminen tilanteissa, joissa valmistuminen viivästyy ja uusi paikka on otettava vastaan ennen aiemman tutkinnon valmistumista.

Valiokunta saamansa selvityksen perusteella toteaa, että korkeakoulujen tulee varmistaa omilla ohjaus- ja opintohallintoprosesseillaan, että tutkinnot suoritetaan ilman tarpeettomia viivästyksiä. On huomattava, että hallituksen esityksessä ehdotettu sääntely kannustaa opiskelijaa suorittamaan tutkinnon loppuun ennen uuden opiskelupaikan vastaanottamista. Nykyisin tällaista kannustetta ei ole, mikä mahdollistaa sen, että aiempi opiskeluoikeus säilyy, vaikka siihen kuuluvat opinnot voivat jäädä loppuun suorittamatta. Näissä tilanteissa korkeakouluilta jää saamatta suoritettua tutkinnon perusteella määräytyvä rahoitusosuus.

Ensikertalaiskiintiöt

Asiantuntijalausunnoissa on tuotu esille tarve uudistaa niin sanotuissa ensikertalaiskiintiöissä korkeakouluihin pyrkivien valintakriteereitä. Nykyisin ensikertalaisuuden menettää välittömästi otettuaan paikan vastaan korkeakoulussa, joten ensikertalaiskiintiön etu ei ole käytettävissä uuden korkeakoulupaikan hakemisessa, vaikka aiempia opintoja ei ole suoritettu loppuun. Yhden opiskeluoikeuden säännökseen on katsottu sisältyvän riski, että ei-ensikertalaisen hakijan asema muodostuu vaikeaksi erityisesti aloilla, joissa ensikertalaiskiintiöt ovat suuret. Valiokunta toteaa, että esityksen tavoitteena on parantaa ensikertalaisten asemaa, eikä esityksessä esitetä muutoksia kiintiöitä koskeviin säännöksiin. Saadussa selvityksessä on todettu, että ensikertalaiskiintiöt ovat nykyisin käytössä olevista keinoista merkittävin tapa ehkäistä useampien opiskeluoikeuksien kertymistä samoille opiskelijoille. Kiintiöistä päättävät korkeakoulut, ja niiden suuruus vaihtelee korkeakouluittain ja aloittain. Ensikertalaiskiintiöiden tarkoituksena on varmistaa korkeakouluopiskelupaikan saaminen mahdollisimman monelle korkeakoulututkinnon suorittamista haluavalle henkilölle. Mitä enemmän opiskelupaikat menevät niille, joilla on jo opiskelupaikka tai tutkinto, sitä harvemmillä hakijoille rajalliset opiskelupaikat ja tutkinnot kohdentuvat.

Valiokunta toteaa lisäksi, että korkeakoulujen tulee yliopistolain 36 b §:n ja ammattikorkeakoululain 28 b §:n mukaan huolehtia siitä, että eri hakijaryhmiin kuuluvien mahdollisuudet opiskelupaikan saamiseen eivät muodostu hakijoiden yhdenvertaisuuden kannalta kohtuuttoman erilaisiksi. Kohtuullisuutta arvioitaessa otetaan huomioon eri hakijaryhmiin kuuluvien osuus hakijoista, mahdollisuus siirtyä opintoihin muutoin kuin yhteishaun kautta sekä muut näihin rinnastettavat seikat.

Valiokunnan mietintö SiVM 1/2026 vp

Lopuksi

Valiokunta toteaa, että koulutustason nostamista koskevan tavoitteen saavuttamisen ja sivistyksellisten oikeuksien toteutumisen kannalta on ensisijaista, että mahdollisimman moni saa opiskelupaikan korkeakoulusta. Vaikka uuden opiskelupaikan vastaanottamisen vuoksi päättyviin opiskeluoikeuksiin ei voida ottaa uusia opiskelijoita, eikä tutkintoon johtavien opiskelupaikkojen määrä sen vuoksi lisääntynyt, opiskeluoikeuksien väheneminen mahdollistaa opetus- ja ohjausresurssien suunnittelemisen ja hyödyntämisen todellista opiskelijamäärää paremmin vastaavaksi.

Valiokunta korostaa, että nyt ehdotetun yksittäisen uudistuksen vaikuttavuus ei perustu menetettävistä opiskeluoikeuksista vapautuviin resursseihin, vaan hakukäyttötymisen muutokseen eli siihen, että esitettyjen säännösten odotetaan vähentävän opiskeluoikeuden jo saaneiden hakeutumista uuteen koulutukseen. Tällöin opiskelupaikat kohdentuvat entistä tehokkaammin opiskelupaikkaa vailla oleville henkilöille.

Valiokunta edellä toteamaansa viitaten edellyttää, että esityksen vaikutuksia hakukäyttötymiseen seurataan ja arvioidaan huolellisesti. Arvioinnissa tulee ottaa huomioon tämän mietinnön alkupuolella selostetut muut koulutustason nostamisen toimenpidekokonaisuuteen liittyvät korkeakoulutuksen lainsäädännön kehittämistoimien vaikutukset. (*Valiokunnan lausumaehdotus*)

Valiokunta pitää tärkeänä, että uudistuksesta tiedotetaan kattavasti paitsi korkeakouluja ja niiden opiskelijoita myös toisen asteen opinto-ohjaajia ja sieltä valmistuvia nuoria. Kuten hallituksen esityksessä (s. 29) on todettu, korkeakoulujen opiskelijavalinnoista liikkuu usein väärää tietoa. Saadun selvityksen mukaan myös ehdotetuista yhden opiskeluoikeuden säännöksistä on tuotu virheellisesti esille muun muassa, että opiskelualan vaihtaminen tai korkeakouluun hakeutuminen olisi jatkossa nykyistä vaikeampaa. Oikean tiedon välittymisen turvaamiseksi on hyvä, että opetus- ja kulttuuriministeriössä ja Opetushallituksessa on varauduttu uudistusta koskevaan suunnitelmalliseen viestimiseen.

VALIOKUNNAN PÄÄTÖSEHDOTUS

Sivistysvaliokunnan päätösehdotus:

Eduskunta hyväksyy muuttamattomana hallituksen esitykseen HE 191/2025 vp sisältyvät 1. ja 2. lakiehdotuksen.

Eduskunta hyväksyy yhden lausuman. (Valiokunnan lausumaehdotus)

Valiokunnan lausumaehdotus

1. *Eduskunta edellyttää, että hallitus seuraa ja arvioi huolellisesti ehdotetun uudistuksen vaikutuksia opiskelupaikkaa hakevien hakukäyttötymiseen sekä erikseen että myös*

Valiokunnan mietintö SiVM 1/2026 vp

koulutustason nostoon tähtäävien toimenpiteiden kokonaisuuden osana ja antaa niistä selvitykset sivistysvaliokunnalle mahdollisimman pian.

Helsingissä 7.4.2026

Asian ratkaisevaan käsittelyyn valiokunnassa ovat ottaneet osaa

puheenjohtaja Tuula Haatainen sd
varapuheenjohtaja Ari Koponen ps
jäsen Maaret Castrén kok
jäsen Eeva-Johanna Eloranta sd
jäsen Pia Hiltunen sd
jäsen Mari Holopainen vihr
jäsen Laura Huhtasaari ps
jäsen Hanna Kosonen kesk
jäsen Pia Lohikoski vas
jäsen Sara Seppänen ps
jäsen Jaana Strandman ps
jäsen Oskari Valtola kok

Valiokunnan sihteerinä on toiminut

valiokuntaneuvos Marja Lahtinen

Valiokunnan mietintö SiVM 1/2026 vp Vastalause

Vastalause

Perustelut

Esityksessä ehdotetaan muutettavaksi yliopistolakia ja ammattikorkeakoululakia niin, että opiskeluoikeus päättyisi tilanteessa, jossa opiskelija ottaa vastaan uuden tutkintoon johtavan opiskeluoikeuden. Hallitus perustelee esitystä sillä, että se vähentäisi koulutuksen kasautumista ja nostaisi korkeakoulutettujen nuorten aikuisten osuutta mahdollisimman lähelle 50 prosenttia vuoteen 2030 mennessä.

Katsomme, että esitys ei todellisuudessa lisäisi korkean osaamisen määrää Suomessa. Se rajoittaisi sivistyksellisiä perusoikeuksia epäsuhtaisen paljon suhteessa sen avulla saataviin toivottuihin vaikutuksiin, jotka jäisivät koulutuksen kasautumisen kannalta vähäisiksi. Vain alle kolmella prosentilla opiskelijoista on useita opinto-oikeuksia. Näihinkin ratkaisuihin liittyvät lukuisat erilaiset elämäntilanteet ja työllistymiseen liittyvät arviot. Pelkkä opinto-oikeus ei myöskään kuluta korkeakoulun resursseja: olennaista on se, suorittavatko opiskelijat kaikista todella opintoja.

Korkeakoulut jo tällä hetkellä osaavat myös mitoittaa annettavan opetuksen sen perusteella, miten siihen todellisuudessa osallistuu opiskelijoita. Kuten Unifi lausunnossaan nostaa esiin, korkeakouluille aiheutuisi hallituksen esityksen myötä merkittävää lisätyötä opiskeluoikeuksien merkitsemisestä päättyneeksi myös niiden osalta, jotka aiemmin olisivat pitäneet useammat opiskeluoikeudet. Tämä vaatisi etenkin muutoksen alkuvaiheessa lisäresursseja, joita Unifin arvion mukaan on epätodennäköistä kattaa muutoksesta koituvilla hyödyillä.

Kuten Opiskelun ja koulutuksen tutkimussäätiö Otus nostaa esiin lausunnossaan, lakimuutosten varsinaisessa vaikutuspiirissä olisi siis kohtuullisen pieni määrä opiskelijoita vuosittain, ja muutos vaikuttaisi yksilöiden hakukäyttäytymiseen eri tavoin. Otuksen mukaan on äärimmäisen epätodennäköistä, että toisen opiskelupaikan hakeminen loppuisi kokonaan tai että vapautuvista paikoista kaikki ohjautuisivat ensikertalaisille.

Nuoret ovat jo nykyisin ahdistuneita koulutusvalinnoista tulevan työuran kannalta. Hallituksen esitys loisi uuden hallinnollisen mekanismin, joka lisäisi nuorten kokemaa painetta. Päinvastoin nyt pitäisi miettiä ratkaisuja, joilla nuorena tehdyt ratkaisut eivät tuntuisi yhtä lopullisilta. Jo nykyisin moni nuori pitää väli vuosia, koska he haluavat saada opinto-oikeuden juuri varmasti oikeaan koulutusohjelmaan.

Tilanteissa, joissa opiskelija todella haluaa suorittaa kaksi tutkintoa, joutuu hän hallituksen mallissa opiskelemaan ne peräjäälkeen. On vaikea ymmärtää, mikä lisähyöty sillä saavutetaan, ettei opintoja pysty suorittamaan lainkaan limittäin. Myös OKM:n valiokunnalle antamasta vastineesta selviää, että useamman tutkinnon haluavien opiskelijoiden osalta säännökset voivat johtaa tutkintojen yhteenlasketun suorittamisajan pidentymiseen, koska useampia tutkintoja voisi opiskella vain peräkkäin.

Valiokunnan mietintö SiVM 1/2026 vp Vastalause

Tällä säännöllä tuotetaan myös korkeakouluille tarpeetonta hallinnollista työtä, joka ei millään tavalla auta Suomen koulutusasteen kasvattamisessa. Hallinnollisten sääntöjen sijaan pitäisi huolehtia siitä, että korkeakoulujen perusrahoitus ja opiskelijoiden toimeentulo ovat kunnossa. Aloituspaiikkojen lisääminen ja niiden täysmääräinen resurssointi korkeakouluille on parempi keino koulutusasteen nostamiseksi kuin opiskeluoikeuksien rajaaminen.

Suomi hyötyy myös siitä, että opiskelijat voivat tavoitella intohimojaan ja rakentaa itselleen myös epätyypillisiä opintokokonaisuuksia. Myös lain esitöissä korostetaan, että toisesta opiskeluoikeudesta johtuvalla opiskeluoikeuden menettämällä olisi ”kielteisiä vaikutuksia Puolustusvoimien, Rajavartiolaitoksen ja poliisihallinnon henkilöstösuunnitteluun ja sen ennakoitavuuteen sekä upseerien ja poliisien monipuolisen osaamisen rakentamiseen ja valmiuksien kehittämiseen”. Edellä mainitun perustelun vuoksi sääntely ei koskisi Maanpuolustuskorkeakoulussa ja Poliisiammattikorkeakoulussa suoritettuja tutkintoja. Herää kysymys, eikö sama perustelu päde aivan kaikkeen korkeakoulutukseen?

Korkeakoulujärjestelmää on syytäkin kehittää. Suomalainen järjestelmä on ollut perinteisesti hyvin tutkintokeskeinen, vaikka usein tarvittavan osaamisen saamiseksi voisi riittää suppeampikin lisäkouluttautuminen. Kulttuurinmuutos olisi kuitenkin syytä saada aikaan ensisijaisesti porkkanan eikä kepin kautta. Nyt hallitus pyrkii tekemään muutosta niin, että ensin tehdään kiellot ja sitten katsotaan, mitä tarpeita jää täyttymättä.

Yhden opiskeluoikeuden säännösten kaltaisten keinojen sijasta meidän on purettava esteitä, jotka korkeakoulutuksen tiellä monesti ovat. Nämä liittyvät esimerkiksi oppimisen ongelmiin, taloudelliseen tilanteeseen, epävarmuuteen omasta suunnasta ja hyvinvointiin liittyviin ongelmiin. Hallitus on esimerkiksi kasvattanut entisestään opintotuen lainapainotteisuutta aikana, jolloin opintolainat ovat kasvaneet merkittävästi muutenkin. Isot lainat epävarmassa maailmassa ovat iso este kouluttautua etenkin niille, joilla ei ole vahvoja taloudellisia turvaverkkoja lähipiirissä.

Kannamme myös huolta lain valmistelun ja voimaan saattamisen nopeudesta. Opinto-oikeuksien rajoittaminen vaikuttaa nuorten tulevaisuudensuunnitelmiin, ja olisi hyvä, että he tietäisivät jo hyvissä ajoin, millaisia seurauksia heidän tekemällä opintopaikan valinnalla on. Jos laki tulee voimaan jo syksyllä ja koskee jo ensi vuoden opiskelijavalintoja, ei nuorilla ole tosiasiallisesti aikaa varautua sen seurauksiin. Olisikin tärkeää, että esimerkiksi toisen asteen opiskelijat esimerkiksi ehtisivät keskustelemaan opintosuunnitelmistaan opinto-ohjaajien kanssa tietäen, millaisilla säännöillä he tulevat opintojaan suorittamaan.

Katsomme edellä mainituista syistä johtuen, että hallituksen esittämä mekaaninen ja kaikkia koskeva opiskeluoikeuksia rajoittava ratkaisu ei ole vaikutuksiltaan oikeasuhtainen.

Ehdotus

Edellä olevan perusteella ehdotamme,

että lakiehdotukset hylätään.

**Valiokunnan mietintö SiVM 1/2026 vp
Vastalause**

Helsingissä 7.4.2026

Mari Holopainen vihr
Pia Lohikoski vas